

OPINA națională

Revistă săptămânală de informație, opinie și idei de larg interes național,
editată de FUNDATIA „ROMÂNIA DE MÂINE”

CULTURA PUTERII *Clasele sociale și puterea*

Prof.dr. AURELIAN BONDREA

Urmărind a examina complexitatea raporturilor sociale în dinamica vieții democratice, abordarea diverselor aspecte ale exercitării puterii, în cele mai diverse sensuri ale ei - forță, influență, conducere, dominare în atingerea unumitor scopuri - trimite în mod direct, fiind vorba despre societate, și la factorii sociali. Asupra rolului acestora în cîmpurile sociale ale puterilor s-a oprit articoulul anterior, pornind de la interesante puncte de vedere din lucrarea consacrată teoriilor puterii. Cartea autoarei franceze realizează astfel o incursiune istoric-analitică asupra unor concepte, inclusiv acela de clasă socială. Sunt aduse astfel în dezbatere teze sau ipoteze, confirmate ori infirmate de practică, evidențiindu-se în contextul temei centrale (teoriile puterii), actualitatea abordării și confrun-

tării de idei asupra "puterii claselor sociale" și "puterii elitei"¹⁾. Analiza urmărește ca, din această perspectivă, examinând teoriile unor reputații gănditori sociali, să ofere un răspuns convingător la o întrebare simplă dar esențială. Este întrebarea pe care și-o pun, astăzi ca și în trecut, în societățile stabilizate ca și în cele în tranziție, nu numai sociologii: "cine deține puterea?" sau, și mai tranșant, "cine guvernează?".

În această ordine de idei, Jacqueline Russ, ca, de altfel, o serie de alți cercetători sociali din Occident, consideră ca fiind necesar de cunoscut și apreciat corect, fără prejudecăți, contribuțiile evidente, ca și limitele, de asemenea evidente, ale "răspunsului marxist" la întrebări ca cele de mai sus. Este luată în dezbatere, în acest sens, teza potrivit căreia fenomenele de

DECLINUL ECONOMIEI ROMÂNEȘTI *Premisele*

Prof. dr. MIHAI PĂRĂLUȚĂ

Raportul Curții de Conturi privind execuția bugetară în 1990-1992 este un document de referință, punând în lumină dimensiunile dezastrului provocat economiei românești în acești ani. Sunt constatări, cifre, date, aprecieri care depășesc cele mai radicale critici făcute celor două guvernări postdecebriște, conturând contextul în care s-a desfășurat reforma inițiată în 1990 și "rezultatele" acesteia, imaginea și proporțiile daunelor provocate economiei românești în acești ani. Dacă se întreprinde un studiu comparativ al promisiunilor făcute atunci, privind efectele benefice ale reformei, cu rezultatele, aflate în contradicție cu acestea, avem o dimensiune reală a eșecului reformei în România, o reformă elaborată pe baza unor bizare concepte teoretice, de cele mai multe ori de import, și nu pe realitățile din țară, prioritățile având opiniile experților străini.

La vremea respectivă, economistii de frunte ai științei economice românești, între care acad. Alex. Bârlădeanu și acad. N.N. Constantinescu au adus critici severe, întemeiate procesului de reformă. Până și o lucrare de mare ampolare privind strategia de reformă, elaborată sub auspiciul Academiei care reprezenta o alternativă la reforma inițiată de guvern, nu a fost întrebleasă, fiind ignorată.

O apreciere globală asupra declinului provocat în anii 1990-1992 în economia românească se sprijină pe argumente imbatabile.

(Continuare în pag. 6)

Pledoarie pentru antrenarea creierului

Acad. ȘTEFAN MILCU

Enunțul acestui eseu pare paradoxal pentru că aduce în discuție o problemă surprinzătoare: posibilitatea antrenării creierului, organul care realizează integrarea tuturor proceselor educative în conștiința noastră. Totuși, este nevoie să evaluăm atent posibilitățile pe care le are creierul de a ne ajuta în activitate printr-un proces selectiv al acțiunilor. De altfel, întregul proces de comportare socială și de activitate practică ori intelectuală este dirijat și realizat cu ajutorul funcțiilor mentale. Să reamintim, de asemenea, și educarea prin funcția de învățare pe care o are creierul. De aceea, eseul nostru aduce în discuție mecanismele centrale pe care creierul le face posibile și de multe ori performante.

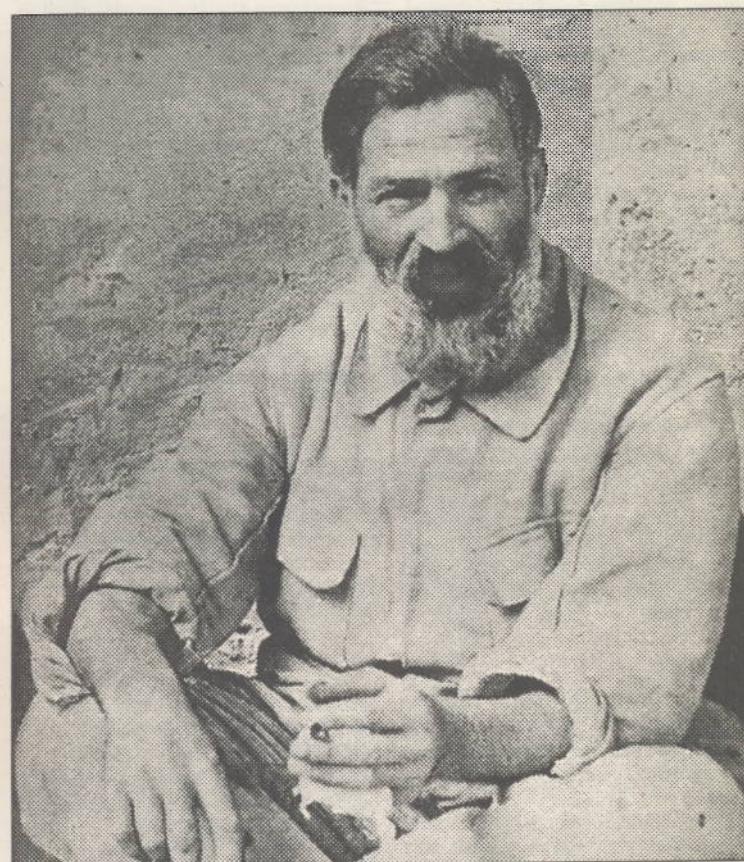
Prima funcție mentală care trebuie să fie educată este **attenția**, acordată fenomenelor și situațiilor concrete sau abstrakte ale existenței. Prin atenție se înregistrează în memorie acea capacitate uimitoare a situațiilor de o extremă exigență și mare risc. **Memorizarea** este, de fapt, o funcție selectivă, generată prin atenția acordată fenomenelor reținute. Se formează astfel o memorie selectivă care definește specializarea mentală ce condiționează orice activitate performantă. Această memorie selectivă este rezultatul cultivării atenției și dirijării ei spre anumite aspecte ale fenomenelor. Se generează, în acest fel, o structură a memoriei. Capacitatea de cercetare este, de fapt, o condiție a memoriei selectiv înregistrate.

Totuși, o atenție selectivă, care generează o memorie selectivă este condiționată calitativ de **concentrarea** mentală asupra fenomenelor. Aceste trei capacitați funcționale ale creierului - atenția, memoria și concentrarea - pot fi realizate emoțional și astfel le crește valoarea în activitățile artistice, de exemplu, deși reprezintă un factor comun în orice activitate mentală, diferențierea fiind doar calitativă și de intensitate.

Este evident că creierul uman - și nu numai - posedă aceste capacitați pe care le-am putea denumi și funcții mentale. Prezența lor este universală și numai intensitatea și calitatea diferențiază mentalul geniu lui de cel al omului comun. Această ultimă caracterizare nu conduce la un fatalism al dotării într-un sens sau altul, ci, dimpotrivă, la posibilitatea educării acestor trei funcții fundamentale. Capacitatea de realizare a atenției, a concentrării și memorizarea sunt obiective și rezultate fundamentale ale unui învățământ bun. Este clar că fără atenție și concentrare nu s-ar putea învăța nimic și memorizarea n-ar avea conținut.

Evident că funcțiunile cerebrale sunt mult mai numeroase decât aceste trei la care ne-am referit. Ele au fost comentate din perspectiva posibilității de a fi educate pentru că influențează pozitiv alte capacitați superioare ale creierului, între care gândirea abstractă, imaginația creatoare, capacitatea organizatorică și.a.

**CONSTANTIN
BRÂNCUȘI**
120 DE ANI DE LA NAȘTERE

(Continuare în pag. 6)

"... capodoperele lui Brâncuși sunt solidare cu universul formelor plastice și al mitologiei populare românești... Brâncuși n-a imitat formele deja existente, n-a copiat folclorul. Dimpotrivă, el a înțeles că izvorul tuturor acestor forme arhaice - acelea ale artei populare din țara sa, cât și acelea ale protoistoriei balcanice, și mediteraneene sau ale artei primitive africane sau oceanice - erau adânc înrădăçinate în trecut; și, totodată, a înțeles că această sursă primordială nu avea nimic comun cu istoria clasică a sculpturii, pe care a cunoscut-o, ca și contemporanii săi, în timpul tinereții, la București, München și Paris. Geniul lui Brâncuși ține de faptul că a știut unde să caute adevărata sursă a formelor pe care se simțea capabil să le creeze".

Mircea Eliade

COSTUL SOCIAL AL TRANZIȚIEI

Îmbătrânirea demografică

Dr. CONSTANTIN GRIGORESCU,
Institutul de Economie Națională

Trecerea României la economia de piață a marcat o intensificare a procesului de îmbătrânire demografică. Deteriorarea drastică a condițiilor de viață în cei 6 ani care au trecut de la revoluția din decembrie 1989 și abolirea aberantei politici de creștere forțată a populației, prin interzicerea avortului, au determinat o puternică scădere a natalității și fertilității, numărul de copii născuți de o femeie fiind, acum, sub cel necesar pentru înlocuirea generațiilor. În 1989, spre exemplu, rata totală a fertilității (indicele conjunctural de fertilitate) era de 2,19 copii, pentru ca, ulterior, să scădeană de an în an, în 1994, să ajungă la 1,42. A scăzut, de asemenea, an de an, natalitatea; numărul de născuți-vii la 1000 de locuitori s-a redus de la 16,0, în 1989, la 10,6, în 1995. Înrăutățirea condițiilor de trai a condus, în ultimul timp, și la o anumită deteriorare a indicatorilor privind căsătoriile și divorțurile, evident, cu efecte asupra fertilității.

Menționăm că, în mărime absolute, numărul de născuți-vii s-a redus de la 369.544, în 1989, la 246.736, în 1994, fapt ce determină o nouă îngustare a bazei piramidei pe vîrstă a populației, o reducere a ponderii contingentelor tinere ale populației, concomitent cu creșterea contingentelor vîrstnice. Datele relevă că înrăutățirea standardului de viață al populației a condus la o creștere a mortalității și la o stabilitate relativă a speranței de viață. Numărul de decese la 1000 locuitori a crescut de la 10,7, în 1989, la 11,9 în 1995, în ultimii 4 ani (1992-1995) nivelul mortalității fiind mai mare decât nivelul natalității, ceea ce a dus la un spor natural negativ. În ce privește speranța de viață, în anii 1992-1994, mărimea indicatorului pentru ambele sexe este, practic, asemănător cu cel din anii 1987-1989, respectiv 69,48 ani și 69,42 ani, în ultimul timp înregistrându-se o scădere la sexul masculin.

În condițiile tranziției, o anumită influență asupra îmbătrânirii demografice are și migrația externă a populației; până în prezent, ea are sold negativ și, de regulă, cuprinde contingente de populație Tânără și Adultă și, într-o proporție destul de mică, persoane vîrstnice. Influența acestui factor asupra îmbătrânirii demografice este însă mult mai mică în raport cu reducerea natalității și fertilității. Numărul persoanelor emigrante, spre exemplu, după ce a atins un nivel maxim de 96.929, în 1990, a scăzut sensibil, astfel că, în 1994, numărul lor a fost de 47.146. Cea mai mare parte a emigranților fac parte din grupele de vîrstă tinere și adulte; în perioada 1990-1994, în totalul emigranților, persoanele de până la 60 de ani au deținut 90% iar persoanele sub 18 ani 26,2%; ponderea persoanelor de 61 de ani și peste a fost de numai 9,8%.

Considerarea evoluției datelor privind natalitatea și fertilitatea, mortalitatea și speranța de viață, ca și a datelor aferente emigrării conduce la ideea că în România se conținează o nouă fază de îmbătrânire demografică, fază în cadrul căreia are loc și o scădere a numărului absolut al populației, iar reducerea fertilității este aproape unică sursă a procesului amintit.

După toate probabilitățile, îmbătrânirea demografică va fi, și în viitorul mai îndepărtat, respectiv după încheierea tranziției la economia de piață, un proces ireversibil. Experiența jărilor dezvoltate relevă că redresarea nivelului de trai al populației nu este o condiție suficientă pentru redresarea natalității și a fertilității, care să ducă la întinerirea populației. Fertilitatea în Franța, spre exemplu, era, în 1994, de numai 1,66 față de 1,42, în România, în condițiile în care în Franța nivelul de trai al populației este de câteva ori mai ridicat decât la noi, iar statul francez promovează

constant o politică activă pronatalistă, susținută de numeroase și generoase prestații familiale și fiscale. Relativ apropriate sunt și mărimele indicatorului privind natalitatea (în 1994, 12,2 în Franța și 10,9 în România), deși condițiile economico-sociale din cele două țări sunt mult diferite.

Constatările de mai sus sunt pe deplin confirmate și de situația din celelalte țări ale Uniunii Europene (UE). În anul 1994, rata medie a fertilității totale în cele 15 țări membre ale UE a fost 1,45, cu variații între 1,89 în Suedia și 1,19 în Italia. Precizăm că în nici una din cele 15 țări, rata fertilității nu atinge nivelul care să asigure înlocuirea generațiilor (2,1 copii).

Constatăm, însă, că, în raport cu România, în țările respective mortalitatea este mai scăzută și speranța de viață cu mult mai mare, respectiv, cu 7,32 ani la bărbați și cu 6,28 ani la femei. Constatăm, de asemenea, că țările UE înregistrează, în medie, o ușoară creștere a numărului

populației (0,29% în 1994) și că această creștere se datorează, în principal (2/3), soldului pozitiv al migrației externe. Observăm, totodată, că în unele țări ca Germania și Italia se înregistrează, ca și în România, un spor natural negativ, însă în țările amintite creșterea populației, în 1994, s-a datorat exclusiv migrației externe care a avut o intensitate relativ mai mare.

Studiile de prognoză, elaborate în cadrul Băncii Mondiale, arată că procesul de îmbătrânire demografică în țările OECD va continua până în 2050, când proporția estimată a populației de 60 de ani și peste, în totalul populației, va atinge un maxim de 31,2%, cu 13 puncte procentuale mai mult decât în 1990.

În unele țări, ponderea populației vîrstnice va fi mai ridicată decât maximul amintit: în Germania (35,3%, în 2030, și 32,5%, în 2050), Italia (36,5%), Grecia (34,4%), Spania (34,2%), Portugalia (33,0%). În Franța, ponderea prognostată a populației vîrstnice este asemănătoare cu media pe OECD (31,2%), iar în Regatul Unit, puțin mai mică (29,5%). În SUA și Japonia, țări cu pondere mare în populația OECD, se înregistrează, de asemenea, un proces de îmbătrânire demografică, proporția maximă a populației vîrstnice în ambele țări urmând a fi atinsă în anul 2050 (28,9% și 34,4%).

Din datele de prognoză invocate, rezultă că, până în anul 2050, în

majoritatea absolută a țărilor vor continua să acționeze factorii economici, sociali și culturali care induc îmbătrânirea demografică prin scădere fertilității și prelungirea duratei medii a vieții.

Ulterior anului 2050, la nivelul OECD, se estimează o anumită stabilitate a proporției populației vîrstnice (30,4%, în 2100, și 31,0%, în 2150). Practic, aceasta arată că, nici în perspectiva cea mai îndepărtată, nu se întrevede o întinerire cât de căt însemnată a populației.

Pe de o parte, durata medie a vieții, în condiții normale de progres economic și social, tinde spre un maxim și este dificil să apreciem că aceasta se va reduce. Pe de altă parte, o creștere însemnată a fertilității ar însemna să se renunțe la valorile constituite de-a lungul timpului și care guvernează actualul comportament demografic; în prezent, acest lucru este greu de crezut. Un exemplu tipic în acest sens este situația actuală din Franța, unde politica pronatalistă nu a împiedicat tendința de scădere a fertilității. La cele menționate privind dificultatea conturării unui proces de întinerire a populației, adăugăm că, pentru unele țări puternic populate, o creștere însemnată a fertilității ar fi sinonimă și cu creșterea populației dincolo de cerințele firești pe care le presupune echilibrul ecologic dintre populație și mediul natural. (Va urma) ■

autoconsumul diferitelor produse (sau grupe de produse) și servicii pentru care se face calculul; și de aici posibilele distorsiuni derivate din estimarea eronată a unuia sau altuia din elementele implicate în calcul și lipsa de operativitate a calculului indicatorilor determinați prin metoda balanțelor (a producției), la care se adaugă incertitudinea privind reprezentativitatea (mai nou, absența) indicatorilor determinați pe baza cercetării selective a bugetelor de familiile.

Alături de estimarea componentelor sale care se manifestă imediat, vizibil, evaluarea costului social al tranziției presupune luarea în considerare a unor componente mai mult sau mai puțin pregnante și prezente acum, dar cu efecte pe termen lung. Aici se încadrează degradarea condițiilor din învățământ, cultură, ocrotirea sănătății, urmare a politicilor bugetare restrictive, dar și a stării de provizorat, a lipsei legislației în domeniul, ca și a întăririi în pregătirea și inițierea reformelor necesare. Efecte grave pe termen lung le pot avea extinderea și cronicizarea sărăciei, cunoscut fiind că sărăcia este regenerabilă; odată căzute în ea, familiile intră într-un cerc vicios din care se poate cu greu ieși fără sprijinul societății. Situația este agrăvată de faptul că sărăcia tinde să devină un fenomen de masă, iar cronicizarea ei va imprima societății și economiei românești caracteristicile structurale și comportamentale din țările slab dezvoltate. La fel se poate întâmpla cu instalarea, în modelul comportamental al populației, a lipsei de disciplină și rigoare, generată de permisivitatea legislației și lipsa stimulentelor. Somajul de masă și de lungă durată înseamnă nu numai pierderea de venituri și risipă de forță de muncă, ci și degradarea, uzura morală a capitalului uman, cu efecte de lungă durată asupra capacitații acestuia de a asimila nou în ritmul impuls de cerințele dezvoltării și asupra capacitații de căstig.

Menționăm că analiza evoluției în timp a parametrilor sărăciei (a extinderii și profunzimii, ca și a duratei acestora) și ai somajului poate oferi imaginea a două din dimensiunile importante, speciale, ale costului social al tranziției. Creșterea numărului de șomeri și a durerii medii a perioadei în care o persoană se află în somaj reflectă unul din aspectele cele mai grave ale costului social al tranziției. Dimensiunea acestui aspect al costului social poate fi mai complet evaluată dacă se iau în considerare și informații privind, pe de o parte, șomerii cărora le-a expirat dreptul de ajutor de somaj și alocație de sprijin și nu au găsit de lucru sau persoanele care ar dori să intre pe piața muncii, dar sunt descurajate de inexistența locurilor de muncă, și, pe de altă parte, persoanele înregistrate ca șomeri, beneficiind de ajutor de somaj sau alocație de sprijin, dar care desfășoară activități aducătoare de căstig în economia paralelă.

In fine, în evaluarea costului social al tranziției la economia de piață trebuie avute în vedere (chiar dacă pot fi mai greu cuantificate) și o serie de aspecte de ordin psihosocial și moral, care marchează societatea în această perioadă. Sunt sentimentele de frustrare, teama pentru ziua de mâine, șocul și stresul determinate de amploarea și viteza schimbărilor, de dificultatea și chiar incapacității adaptării la un nou mediu economic și social, la un nou mod de viață, lipsa de încredere și speranță, deruta, care generează neimplicare, pasivitate, tulburări de comportament, corupție, creșterea delincvenției și criminalității etc. Sunt componente ale costului social al tranziției, consecințe ale măsurilor de reformă, dar mai ales ale neîmplinirilor reformei; ele au totodată și o determinare mai profundă, înțând de educație, de climatul moral și politic, de posibilitatea de informare etc.

Șomaj, inflație și o protecție socială tot mai firavă

MARIA MOLNAR,
Institutul de Economie Națională

Costul social este un concept frecvent utilizat în aprecierea rezultatelor tranziției, în literatura de specialitate, în discursul politic, în argumentația proprie confrontării între sindicate și guvern, în mass-media. Așa cum apare în limbajul cotidian, chiar oficial, costul social se dovedește a avea un conținut larg, dar vag și imprecis. Din păcate, el a fost și este prea puțin operaționalizat, în ideea unor preocupări sistematice de evaluare (ex ante și ex post), de evitare și atenuare a lui, de luate în considerare, în fundamentarea măsurilor de reformă și stabilizare macroeconomică sau de propunere a unor măsuri concrete de corecție, a situației categoriilor de populație cele mai puternic afectate de fiecare din aceste măsuri. Mai grav este faptul că el a fost și este tratat adesea, în cursul promotorilor reformei, ca o fatalitate, o consecință inherentă a tranziției la economia de piață, un preț care trebuie plătit pentru trecerea la o economie eficientă și pentru bunăstarea viitoare; oricără de mare ar fi acest preț și chiar dacă el cuprinde și nota de plată pentru erorile în concepția și derularea reformei, precum și pentru insuficiența precupările în vederea prevenirii sau atenuării impactului social negativ al reformei.

Pentru liniștea socială și pentru susținerea politică a reformei sunt foarte importante luarea în considerare a costului social ca jalon al înțăpturării reformei economice, asumarea lui, dacă se află în limitele suportabilității, sau conceperea unor măsuri de corecție (în planul reformei și/sau în plan social), dacă se apreciază că depășește aceste limite. Tratarea pasivă, fatalistă a costului social este cinică, iar trimiterea imprecisă, care se face adesea, la o protecție socială, pe care sistemul nostru de securitate socială nu are puterea economică (resursele financiare) și nici structurile necesare să o asigure, este demagogică; ambele au consecințe în plan social, moral, politic și economic, în ultimă instanță.

Măsurarea costului social impune utilizarea unui set de indicatori statistici ai nivelului de trai, capabili să surprindă dinamica celor mai

importante și relevante aspecte ale evoluției bunăstării, precum și a rezultatelor unor anumite speciale, menite să evidențieze percepția acestor evoluții de către populație, aprecierile privind impactul lor psihologic și moral.

Cei mai importanți și mai la indemâna indicatori ai nivelului de trai, care pot oferi o imagine a evoluției în acest domeniu, sunt indicatorii veniturilor și ai consumului - indicatori sintetici și analitici, a căror analiză corelată poate fi relevantă pentru o apreciere cel puțin grosieră a costului social al tranziției. Sunt indicatori care permit evaluarea pierderilor suferite de populație, în ansamblul ei și de principalele categorii ale acesteia, în procesul tranziției; pierderi în domeniul posibilităților de acoperire a nevoilor de consum (în cazul veniturilor reale) și în nivelul efectiv al satisfacerii nevoilor (în cazul consumului). Fiecare dintre ei are valențe care îl fac util și important în analiză, dar prezintă și limite deriveate din imperfecțiunile metodologice sau sfera de cuprindere, care fac necesară utilizarea cu circumspectie și în tandem cu alți indicatori. Astfel, indicatorii sintetici ai veniturilor și consumului (veniturile totale și consumul total, consumul final al gospodăriilor) sunt capabili să ofere o măsură globală a costului social al tranziției. Dificultatea și caracterul laborios al calculului lor fac însă ca acestea să nu permită decât o evaluare post-factum și lipsită de operativitatea necesară adoptării unor corecții pe parcursul derulării măsurilor de reformă.

Utilizarea acestor indicatori ai veniturilor, ca, de altfel, și a altora în expresie naturală ai consumului, care pot oferi o imagine asupra scăderii cantității de bunuri și servicii consumate de populație, ca expresie mai directă a costului social. Calculul și analiza lor pun, de asemenea, o serie de probleme, care fac imposibilă utilizarea lor ca indicatori principali ai aprecierii costului social. Avem în vedere dificultatea calculului acestor indicatori, derivată din necesitatea estimării mai directă a costului social. Calculul și analiza lor pun, de asemenea, o serie de probleme, care fac imposibilă utilizarea lor ca indicatori principali ai aprecierii costului social. Avem în vedere dificultatea calculului acestor indicatori, derivată din necesitatea estimării mai directă a costului social.

Privire spre VIITORUL CERCETĂRILOR SOCIALE

Prof. dr. PETRU PÂNZARU

Neîndoelnic că astăzi, mai mult decât oricând înainte, cercetătorii din domeniul științelor sociale trebuie să-și îndrepte privirile reflexive nu numai asupra **obiectului** cercetării, ci și asupra **însuși modului** cum se efectuează cercetarea, a **modului de a pune problemele**.

Există în prezent o adevărată "teroare" a **COMPLEXITĂȚII** sau, cel puțin, "un complex" în fața problemelor puse de societate și epoca noastră. Complexitatea este reală dar, epistemologic vorbind, ea nu trebuie **sacralizată, mitizată**, pentru că, pe plan **științific, cognitiv, COMPLEXITATEA** și **RREDUC-TIBILĂ** la **ESENȚIALITATE** prin recursul la **concepte referențiale** care, într-o articulare logică, surprind riguroz realitățile sociale, istorice și contemporane și dinamica lor, fără a eşua în simplism.

Esențială este centrarea cercetărilor asupra **REALITĂ- TILOR**, respectiv asupra conceputului tutelar, primordial de **VIAȚĂ** și **TREBUINTE** de viață; ele fac juncțiunea organică între societate și Natură și indică faptul obiectiv, căruia i se acordă insuficientă atenție, că Natura nu e doar "mediu înconjurător", ci este **internalizată** în **CORPUL** (organismul) omeneșc, purtător al trebuințelor biofiziologice și socio-psihoculturale cu caracter repetitiv, ciclic.

Activitatea economică (ECONOMICUL) este, prin toate determinările, mecanismele de funcționare și finalitățile sale, SOCIALĂ. Ea se intemeiază, în mod obiectiv, pe **modalitatea specifică socială** de satisfacere a trebuințelor, de perpetuare a vieții. Spre deosebire de lumea animală, care își poate împlini nevoile vitale în mod **nemijlocit** și predominant prin mecanisme **instinctuale** în cadrul sistemului Naturii bazat pe autoreglare (echilibre ecologice), societatea umană are acces la bunuri și servicii numai **MIJLOCIT**, recurgând la crearea și utilizarea uneltelor, la activități constante de producere a celor necesare traiului, la sisteme de organizare și de instituții, la sisteme de valori și norme, la limbaj-co-

municare.

Centrate tocmai pe **specificul modalității sociale** de satisfacere a trebuințelor vitale, câmpul cercetărilor sociale ar evita dispersia și s-ar degaja de false probleme și de ideea că problemele sociale ce se cer rezolvate ar avea caracter **infinit**. Nomenclatorul în expansiune al trebuințelor nu trebuie să conducă la ideea că ele ar fi "infinite" în conținut.

Combătând dogma "creșterii nelimitate a complexității", Valentin Mureșan, în recent publicata sa carte **"Evoluție și progres în știință"** (Editura Alternative, 1996) scrie: "Procesul progresiv poate fi înfrânt în timp, dar el e limitat de necesitatea asigurării stabilității funcționale a sistemului biosocio-fizic... Alternativa la tradiționala tendință «mai mult, mai rapid, mai bogat, mai puternic» ne apare acum a fi căutarea echilibrului cu lumea în care trăim. Astăzi este tot mai evident că aceasta e chiar condiția supraviețuirii noastre" (pag. 18 și 22).

De asemenea, cercetarea socială ar trebui să fie mai critică față de tendința dominantă în etapa noastră de proliferare, aproape canceroasă, a organizațiilor și instituțiilor cu rolul lor de **MIJLOCITOR** între nevoie umane și obiectele, serviciile care le satisfac, recenzând sever gradul de funcționalitate (respectiv nefuncționalitate și birocratism) al acestora.

Cercetarea științifică actuală nu a răspuns convingător la o întrebare fundamentală: oare DE CE, în posida uriașelor progrese în toate sferele vieții materiale și spirituale, a marilor achiziții științifice și tehnologice, PROBLEMELE SI PERICOLELE CARE CONFRUNTĂ omenirea, chiar specia umană, nu numai că nu se restrâng, dar SE AMPLIFICA SI SE AGRAVEAZĂ (decalaje, subdezvoltare, foame, boli, război, terorism, violență, agresivitate, conflicte etc. etc.). La o asemenea întrebare se poate da un răspuns dacă readucem în câmpul științelor sociale o mai veche teză filosofică privind CARACTERISTICILE FUNDAMENTALE, UNIVERSALE și CONSTAN-

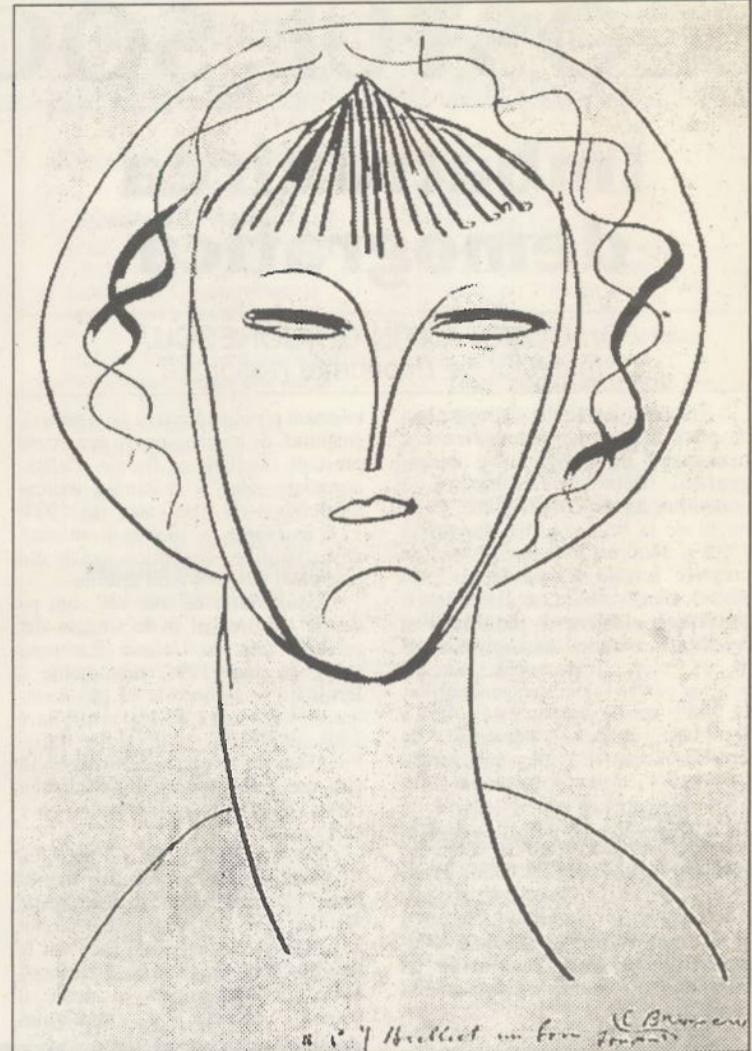
TE ale NATURII UMANE, expresiv surprinsă în marile opere literare, artistice din antichitate până în contemporaneitate.

Dacă cercetarea științifică ar reuși să determine ca în discursul social **dominant** să nu se mai SUBSTITUIE SCOPURILE CU MIJLOACELE (respectiv, dacă economicul, politicul, juridicul etc. n-ar mai fi tratate ca **scopuri**, ci ca **mijloace** pentru asigurarea satisfacerii echitabile a trebuințelor umane, iar scopul l-ar constitui o viață demnă pentru toți pământenii), atunci poate și **PROGRAMELE DE DEZVOLTARE** ar fi altfel concepute, structurate. Si anume, ele ar trebui să **pornească** de la situația, evoluția și perspectivele **demografice**, de la **starea de sănătate** a populației și gradul de satisfacere a **nevoilor vitale**, de la **situată instrucției și educației** și starea **mediului inconjurător**, o **VIAȚĂ SĂNĂTOASĂ** din toate punctele de vedere, inclusiv moral, fiind socotită **VALOAREA SUPREMĂ**, **SCOPUL SUPREM** al tuturor activităților și relațiilor sociale. Apoi, să se identifice și să se indice **MIJLOACELE** de ordin economic, tehnologic, organizațional-instituțional, politic care să fie **SUBORDONATE** scopului fundamental menționat.

La noi, în mod eronat, discursul social-politic, mass media prezintă economia de piață și democrația drept SCOPURI și nu MIJLOACE către o viață civilizată și demnă, iar **PROGRAMELE** de guvernare, programele partidelor politice situează pe locuri secunde criteriile demografice, sănătatea, învățământul, educația, cultura, mediul natural (ecologia).

Dacă se acceptă că **VIAȚA**, ca atare, prezentarea ei pe Terra sunt lucrul primordial, - iar cercetarea științifică ar trebui să promoveze mai departe insistența ideea - atunci în Programele de dezvoltare, problemele și restricțiile ecologice ar trebui să fie prezente nu numai într-un capitol aparte (printre altele), ci să fie prezente în fiecare domeniu, în **toate** capitolele programelor generale și subprogramelor de dezvoltare, asigurându-se totodată o prezență a lor masivă (nu anemică și subsidiară, ca acum) în mijloacele de comunicare în masă, aceasta pe seama relațiilor ponderii exagerate deținute de violență și sex.

Căci, așa cum sublinia epistemologul Georges Gusdorf, "se pune problema de a-l înrădăcina pe om în natură, de a-i garanta existența expusă permanent la nesiguranță, suferință, moarte". ("Mit și metafizică", Editura Amarcord, Timișoara, 1996, pag. 12).

C. Brâncuși: Portret de femeie (desen)

C. Brâncuși: Rugaciunea (1907)

atrăgând atenția că rezultatul este în ambele cazuri diferit. Obiectele, ființele cele mai familiare par diferite atunci când începi să le desenezi. De abia în acel moment îți dai seama că, de fapt, nu le cunoșteai cu adevărat. Desenul implică, în primul rând, o atenție voluntară, dorință de a preciza, de a da contur concret percepției. Primează deci puterea de abstragere, de sinteză, capacitatea de a reda, aşa cum se afirmă adeseori, esența și caracterul acelei imagini. Privite din această perspectivă, imaginile actualei expoziții și, mai ales, florile au convertit impresii directe într-o vizuire unitară. O vizuire în care ritmul linioilor, echilibrul spațiilor de culoare, armonia de ansamblu se îmbină pentru a articula o vizuire limpede, luminosă.

Pictura lui Vasile Celmare pare dominată de legea lăuntrică a severității față de sine, de o anumită verticalitate a spiritului care a și-a desenat în domeniul grafic și, mai ales, în acela al picturii monumentale. Mărturie stau realizările concrete, impresionante prin puterea de sinteză, de concentrare a imaginii. Si, deopotrivă, stau mărturii premioare cu care bresla artiștilor a răsplătit efortul creator. Este o foarte mare diferență între a vedea un lucru fără creioz, în mână și a vedea desenându-l, afirma cu un secol în urmă Paul Valery,

maturități creative, el a atins capacitatea de a cuprinde ritmurile de ansamblu ale compozițiilor - fie ele peisaje, flori sau naturi statice - în lucrări cu efecte sintetice, precise.

O sensibilitate lirică însoțește aceste lucrări în care compozitia rămâne clară, năzuind parțial spre o simplitate esențială. Farmecul acestor picturi se naște dintr-o rigoare constantă, amestec de instinct și de calcul strict.

De-a lungul anilor, prezența lucrărilor lui Vasile Celmare în peisajul artistic bucureștean a contribuit la conturarea unei imagini unitare a evoluției gândirii sale despre pictură. Si de data aceasta, ea sintetizează exemplar un anume raționalism, dar și un lirism specific.

Claritatea construcției, a articulației volumelor, elanul închis în forma simplificată, culoarea cu armonii și ecouri de frescă alcătuiesc un tot care imprimă materiei inerte tensiunea, energia lăuntrică a creației.

FARMECUL SIMPLITĂȚII

Însemnări pe marginea expoziției de pictură VASILE CELMARE

(Galeriile CALDERON)

MARINA PRETU

O expoziție cu lucrări de Vasile Celmare - cum este aceea deschisă la Galeriile Calderon - este pe deplin reprezentativă atât pentru nivelul la care se situează creația acestui maestrus ce a împlinit de curând frumoasa vîrstă de 65 de ani, cât și pentru cota finală la care se situează expozițiile organizate de această galerie de artă.

Decenii la rând, ca profesor la

Academia de Arte, Vasile Celmare a contribuit la formarea a numeroase generații de artiști. A făcut-o înțotdeauna cu tact și înțelegeră pentru personalitatea studenților săi, cu știință de a insista asupra sensului adânc al imaginii. În deplin consens cu această atitudine, propria-i creație relevă importanța pe care a acordat-o și continuă să o acorde desenului ca instrument al

Corifeei ai românismului despre identitatea etno-spirituală a poporului nostru (III)

Nicolae Iorga • Mihail Sadoveanu
• Octavian Goga • Liviu Rebreanu
• Ovid Densusianu • Garabet Ibrăileanu

Prof. dr. ION DODU BĂLAN

În climatul ideologic al Sămănătorismului, care purta efiga complexei personalități a lui N. Iorga, a apărut un titan al prozei românești, M. Sadoveanu (1880-1961), ale căruia opera și concepție estetică au fost profund marcate de ce a fost mai bun în identitatea noastră etno-spirituală; o mărturisecă singur în discursul său de recepție la Academie, *Poezia populară*, în care spunea cu o solemnitate de proverb biblic: "Între zădănicie și trecătoarele lucruri ale oamenilor, singură artă sparge negura viitorimilor. Ambiții nemăsurate, războaie glorioase, împărații bogate - toate au căzut în pulbere ca într-un morămant opac. Ci sufletul popoarelor intrupat în opera de artă și glasul inimii lor, după ce se alină desertaciunile, mult timp încă stăruiesc, ca și «Lumina stelei ce-a murit». Din ce a fost al înaintașilor, din ce va fi al nostru, nimic poate nu va rămâne unui mileniu viitor decât o linie grăioasă și o dulce împerechere de sunete, care vor purta numele nostru dacă vor avea pecetea sufletului nostru. De aceea artiștii, cu față în lumină nouă de auroră, trebuie să-și plece urechea spre trecut și spre popor".

Fără Iorga, Goga, Sadoveanu, Agârbiceanu, C. Sandu Aldea, I. Al. Brătescu - Voinești n-au fost numai sămănătoriști sau poporanisti, nu s-au supus orbește principiilor estetice ale lui Nicolae Iorga sau G. Ibrăileanu, pe care aceștia însși și le revizuiau și nuau uneori.

E lucru știut, scriitori mari, cu adevărat naționali, nu încap într-o singură formulă literară, nu aparțin numai unui singur curent. Exemplele sunt cu sutele și cu mii. Totuși, există în opera lor o trăsătură dominantă, care îi leagă organic de identitatea spirituală a neamului lor. La Goga și la Sadoveanu, evident, este dragostea lor pentru poporul din care fac parte, pentru țara și istoria națională, pentru geniul creator al celor mulți. Lipsite de asemenea creatori, concepțiile lui Iorga despre identitatea națională ar fi rămas fără ecou durabil.

Prin viziunea lui asupra lumii, înrăurită de concepția despre artă a sămănătoristului Iorga și a poporanistului Ibrăileanu, prin substanța creației sale, în care se răsfrângă identitatea noastră etno-spirituală, Sadoveanu este un scriitor profund național și, tocmai de aceea, autentic universal, capabil să ducă în patrimoniul culturii mondiale valorile

iubirea trainică pentru părintii de acasă, pentru frații de joacă, pentru vecini bine cunoscuți, pentru preoții satului și pentru lăutarii satului și de aici pentru toți oamenii satului și țării sale ardeleni".

Ardealul lui Goga - a observat critica literară - este un tărâm mitic, asemănător cu Moldova lui Cantemir și a lui Sadoveanu, cu Dacia mirifică a lui Eminescu, fiind însă o țară încătușată, un eden captiv.

O. Goga intră în literatură cu ideea realizării unei monografii lirice a satului ardelean, cu figurile lui reprezentative de țărani, ciobani, lăutari, preoți, dascăli și dăscăli. Dar monografia realizată de Goga nu e una sociologică, ci o radiografie a sufletului românesc, un suflet mare și bun, îmbibat de Dor și de Omenie, de morală creștină, de dragoste de neam și de principiile legii vechi a pământului. Ca și la Sadoveanu, omul din poezia lui Goga are ca atrbute intrinseci identitatele naționale: **sentimentul Dorului**, în plan estetic, și **cultul pentru Omenie**, în plan etic. Foarte semnificativ, și cu un mare rol în

lupta de apărare, dusă de români împotriva pentru drepturile lor contestate, este faptul că identitatea națională a omului din lirica gogiană este însotită de un aer arhaic, biblic, în stare să-i ateste vechimea și continuitatea pe plăurile sale. La el, mai totul e bătrân (părinții, preotul, dascălul, Oltul, codrul etc.). El cauță dorurile și omul de omenie.

Cu toate acestea, atrbutele identității naționale din universul liricului lui Goga sunt văzute și din perspectiva Poporanismului, cultivat la noi de G. Ibrăileanu, C. Stere, până la un punct de H. Sanielevici și alți teoreticieni, care se interesau de țărani și sat mai puțin din perspectivă națională și mai mult dintr-o socială. **Goga a abordat și dimensiunea națională, dar și cea socială într-o viziune dramatică și chiar tragică**. De aici jalea, plânsul, durerea fără leac a omului din versurile sale, dar și nădejdea în izbândă prin forța rezistenței în tradiții și prin luptă ("Eu am văzut în țărani un om chinuit al pământului..."). (Va urma)

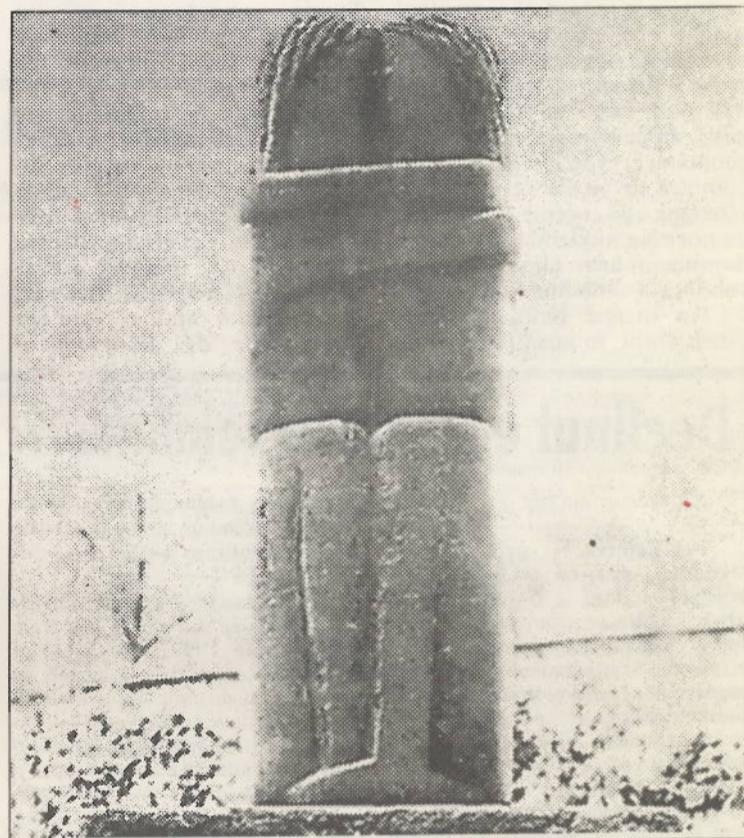
EVOCATOR INSPIRAT AL ISTORIEI POPORULUI ROMÂN

În climatul ideologic și în atmosferă estetică, create de Iorga și Ibrăileanu, Sadoveanu a fost un evocator inspirat al istoriei poporului român, înfățușă pe vaste coordonate de epopee în *Şoimii* (1904), *Neamul soimăreștilor* (1919), *Zodia cancerului* sau *Vremea Ducăi Vodă* (1929), trilogia *Frații Jderi*, *Nicoară Potcoavă* (1952); a fost un pictor neîntrecut al frumuseștilor naturii românești în fermecătoare pagini din *Dumbrava minunată* (1926), *Împărația apelor* (1928), *Noptile de sănziene* (1934), *Nada florilor* (1950); a fost un cronicar inspirat al "durerilor ofilite" în sufocante târguri de provincie și exasperante medii burghese din "locuri unde nu s-a întâmplat nimic".

Sadoveanu a înfățușat în vasta sa operă atrbutele definitorii ale identității noastre, concepția neamului românesc despre viață și moarte, despre spațiu și timp, despre omenie, frumos și urât, bine și rău, adevăr și minciună, dreptate și nedreptate, iubire și ură.

Iată de ce, cu îndreptățire totală, Tudor Vianu l-a caracterizat astfel pe Mihail Sadoveanu: "Suntem români și pentru că suntem cu toții, deopotrivă, închinătorii operei sale, pentru că această operă a descătușat în noi aceleași simțiri și aceleși legăminte".

Ceea ce este moldoveanul Mihail Sadoveanu în proză pentru mișcarea sămănătoristă, intens preocupată de oglindirea identității spirituale a românilor, este ardeleanul Octavian Goga în poezie. "El - scria Nicolae Iorga - va fi un poet local în cel mai înalt și mai adânc sens al cuvântului și va ajunge unul din poetii naționali, nu plecând de la teorii sau sentimente generale, ci de la nemarginita dragoste pentru casa sa, pentru braza sau pentru biserică sa, pentru satul său, pentru ținutul său oltean și pentru țara sa ardeleană. El va iubi poporul românesc nu din datorie, nu din conștiință de cărtură sau din simpatie de artist, ci din

C. Brâncuși: *Sărutul* (1908). Paris

C. Brâncuși: *Cumințenia pământului* (1908). București

Clasele sociale și puterea

(Continuare din pag. 1)

Din teoria lui Bourdieu, autoarea deduce că "deținerea" de capital economic și/sau cultural, școlar etc. "se dovedește a fi baza dominației, a stăpânirii, originea unui clivaj între dominantă și dominată" (p. 149). În societate se întâlnesc astfel forme complexe de competiție între grupuri sociale, eforturi pentru a se distinge sau afirma, lupte pentru putere, în contextul și în procesul mereu deschis pentru a se răspunde la întrebarea capitală: "Cine guvernează?". Generic vorbind, cei ce conduc sunt, cum serie autoarea, "deținătorii de bunuri și de capitaluri, care tind în continuare să reproduce condiția privilegiată pe un dublu plan, economic și cultural" (p. 149).

Sociologii și sociologii sesizează astfel, în procesul îmbogățirii teoriei sociale prin examinarea științifică a practicii sociale, prin evaluarea obiectivă a evoluției istorice, că o clasă socială, de departe de a fi o realitate mai mult sau mai puțin omogenă, nu pune în joc numai forțe economice, ci se integrează unui complex de jocuri de puteri, de strategii, de norme și valori, democrația modernă probând că dominația unei clase operează subtil prin simboluri și prestigiu.

Nu începe îndoială că se poate vorbi, în această privință,

de o concepție novatoare asupra genezei și mecanismelor puterii grupărilor sociale sau claselor sociale. "Acestea au nevoie - constată autoarea franceză - pentru a fi recunoscute și a exercita în mod real puterea, de a beneficia de un prestigiu" (p. 150). De aici și opinia, edificate care pentru îmbogățirea culturii politice, potrivit căreia a aspira către putere sau a lăputere nu înseamnă numai a deține o poziție economică, dar și a influență, a domina datorită gradului de instruire, de cultură, de competență. Clasele sociale moderne desemnează astfel formațiuni sociale care urmăresc să-și asigure prestigiu și se călăuzesc după anumite valori, căștigând autoritate, în sensul de putere sau de influență obținute pe această bază și nu doar în virtutea forței economice și ea necesară dar unilaterală, insuficientă în epoca modernă. Teoria sociologică a lui Bourdieu privind dominația culturală sau conceptul de **habitus**, avansat de el, se referă la un sistem de aptitudini sau înclinații dobândite și interiorizate, caracterizând un grup social, sistem care servește ca suport exercitării puterii. Rezultă de aici - constată autoarea franceză - "o structură psihosocială, încorporată în fiecare", o capacitateaptă a înțelege fenomenele de dominare-su-

punere în sensul că "prefigurează o matrice de atitudini reglând dorințele și opțiunile", iar prin "intermediul acestei matrice, dominația funcționează în mod natural" (p. 150). Desigur, fiind vorba despre diverse forme de subordonare și de raporturi asymmetric, teoria sociologului francez (Bourdieu) situează noțiunea de clasă în contextul continuă dispersării sociale, la intersecția economicului și culturalului. Spre exemplu, susține Jacqueline Russ, comentând contribuția teoretică a acestuia, "corpu didactic, salariat, posedă o putere specifică, de natură culturală, în interiorul clasei salariale; însă în cadrul corpului didactic apar noi împărțiri culturale" încât "câmpul social se găsește, din aceste motive, acoperit de o multiplitate de grupuri, ale căror trăsături se întâlnesc frecvent" (p. 151).

De aici și remarcă pertinentă că extensia operată de Bourdieu sfârșește prin a confira noțiunii de clasă o anume dificultate de percepere, adesea imprecizie; dar cum nu validitatea conceptului de clasă este în discuție, ci problema transformărilor profunde în structura puterii, autoarea propune o abordare a **puterilor elitei**. Ceea ce va constitui tema articoului următor, mai cu seamă că, în prezent, unii dau un sens restrâns, elitist, conceptului.

1) Jacqueline Russ, *Les théories du pouvoir*, L.G.F., Paris, 1994, p. 147-162 (Trimiterile la această lucrare vor fi menționate în text).

2) Pierre Bourdieu, *La distinction*, Minuit, 1979, p. 128.

dramatic, trecându-se de la un excedent bugetar în 1989 la deficit bugetar în 1990; - în 1990 veniturile bugetare din PIB au ajuns la 22,5%, jumătate față de 1989, iar cheltuielile s-au redus drastic, de la 36,3% în 1990, la 24,4%, în 1991; cheltuielile de capital din buget s-au diminuat la 3,6% din PIB, față de 17,4% din PIB, în 1989. Unul din fenomenele deosebit de grave care a accentuat greutățile financiare ale agenților economici a fost deprecierea monedei naționale, care, în intervalul noiembrie 1991 - 31 decembrie 1992, s-a devalorizat de cca. 8 ori.

În această perioadă s-au săvârșit abateri grave de la legalitate. Dintre acestea menționăm câteva care depășesc orice închipuire.

Acordarea cu titlu gratuit a unor bunuri aparținând sectorului public - clădiri, spații productive și terenuri aflate în patrimoniul acționarului român - partenerilor străini în nevinărea sumelor destinate constituuirii fondurilor speciale; efectuarea de către societățile comerciale mixte a unor înregistrări contabile ilegale. Astfel de încalcări ale prevederilor legale au fost constataate la 86% din societățile mixte verificate.

S-au constatat abateri grave de la cadrul legislativ prin care s-a reglementat privatizarea unor societăți comerciale cu capital integral de stat: subevaluarea prețului de vânzare a acțiunilor, neincluderea în calculele de evaluare a prețului acțiunilor, a unor elemente patrimoniale devenite de societățile comerciale cuprinse în acțiunea de privatizare; acordarea de facilități în sensul plăji esențiale, în mai multe rate, cu sau fără dobândă, a contravalorii acțiunilor vândute; subevaluarea capitalului social cu care firmele au intrat în negocierile pentru privatizare, diferențele înregistrând proporții deosebite (uneori întreagă cu peste 300% capitalul social declarat).

Frecvența unor astfel de abateri de la cadrul legislativ, în vigoare la data efectuării operațiunilor, este reflectată concludent de următorii indicatori: reducerea veniturilor bugetare din PIB de la 43,6%, în 1989, la 35,8%, în 1990, în timp ce cheltuielile s-au menținut aproape la același nivel; în aceste condiții, bugetul s-a dezechilibrat în mod

reglementat riguros modalitatea în care statul își realizează obligația prevăzută la art. 134 din Constituție - "utilizarea resurselor naturale în interes național" - prin contractele de asociere s-a cedat, de regulă, fără reglementări clare, partenerilor străini dreptul de exploatare și valorificare a resurselor naturale pe suprafețe mari de teren (unele de peste 25 mii mp). Partenerul străin, în astfel de cazuri, nu numai că a devenit acționar majoritar, cu toate drepturile pe care le implică o asemenea poziție, dar a beneficiat și de o subevaluare importantă și nelegală a aportului societății de stat românești. Mai mult, partenerul străin a "umflat" o parte din aportul său social prin utilizare cu un grad avansat de uzură fizică și morală.

Nereguli cu consecințe grave asupra managementului noii firme mixte create vizează unele cazuri care intre orice limită. Spre exemplu, deși partea română și-a vărsat, în termen legal, peste 96% din aportul subscris, partea străină a vărsat doar 3,3% și, cu toate acestea, nu s-a lăsat măsura de suspendare a dreptului de vot, potrivit legii.

Aspectele negative dezvăluite în

acțiunea de privatizare a unor societăți comerciale cu capital integral sau majoritar de stat îmbrăcat un înțreg registru: subevaluarea prețului de vânzare a noilor acțiuni emise; subdimensionarea capitalului social deținut de stat; acordarea ilegală, de către societățile comerciale emitente, de acțiuni suplimentare, a unor împrumuturi și avansuri cumpărătorilor în vederea achitării acestora; acceptarea achitării cu întârziere a contravalorii acțiunilor cumpărate de diverse persoane fizice și juridice private, fără a se calcula penalitățile; majorarea ilegală a capitalului social prin emisie suplimentară de acțiuni; s-au înființat și desființat societăți mixte, constituite cu aportul societăților de stat, pentru a se eluda legea pentru evaziune fiscală (prin utilizarea, nelegal, de facilități existente la data respectivă).

Din păcate, astfel de abateri n-au fost singulare, ele fiind constatațate la toate societățile verificate pe linia modului în care au fost respectate prevederile legale privind majorarea capitalului social prin emisie suplimentară de acțiuni. (Va urma)

RELIGIE ȘI POLITICĂ Interferențe în lumea de azi (II)

Dr. ION MITRAN

În lumina evoluției istorice, se poate accepta ideea că "problema pe care dezvoltarea, tendințele, tentațiile și ezitările o pun creștinismului politic în secolul XX este de o mare importanță și depășește prin amploare interogația elementară doctrinară. Si aceasta deoarece creștinismul este o religie relevantă care se sprijină pe o dogmă, dar și pe putere mondială administrativă, financiară, ideală, spirituală și care, în ciuda diviziilor sale în diferite Biserici, dintre care una, cea catolică, este puternic centralizată, constituie soclul biparten al civilizației ce implică o concepție despre lume, despre individ, despre societate, despre imaginariul relativ omogen"¹⁾.

Căutând să impună o asemenea concepție, despre care Spinoza spunea că ar fi o virtute istorică a religiei creștine, autorii semnalează că "există și un al doilea curent în politica creștină (sau islamică, sau iudaică)", potrivit căruia, din aceeași optică dar din perspectivă modernă, s-a impus separarea (sau cel puțin distincția) dintre stat și Biserică, fiecare promovând alte obiective și dezvoltând alte valori, reunite într-un punct central, și anume: omul, umanismul. În acest sens și în acest spirit, separarea stat-biserică se reclamă de la o tradiție istorică îndelungată, utilă "pentru a extrage din ea principii care, ameliorate, săcute mai credibile, mai aplicabile, să convină celor ale statului administrativ, regimurilor democratice parlamentare"²⁾.

Istoria culturală și religioasă arată că omenirea, tinzând spre evitarea incertitudinii, a apelat la religii, iar religiile prezente în lumea de azi, după cum consideră un analist al mitologiei, reflectă nivelul științific al perioadei în care s-a format o credință religioasă³⁾. Analiza fenomenului avansează ideea că dacă, "din punct de vedere istoric, perioadele de fanatism au alternat întotdeauna cu cele de toleranță", se poate ajunge la o comparație sau un paralelism în sensul că "ceea ce se aplică religiilor se aplică și ideologiilor politice, care adesea se separă greu de ideile religioase... În cadrul culturilor în care evitarea incertitudinii este intensă, găsim ideologii politice intolerante, pe când în cadrul celor în care evitarea incertitudinilor este redusă, găsim ideologii politice tolerate"⁴⁾.

Convingerile religioase și ideologii politice s-au întâlnit și se întâlnesc pe terenul umanismului, al atitudinii față de individ și colectivități. Veneind dinspre ideologii politice, umanismul are, se înțelege, un limbaj laic, iar în funcție de orientările și convingerile politice, există o diversitate de "umanisme", de dreapta, de centru, de stânga, conservatoare, radicale, socialiste etc. În interiorul religiilor se întâlnesc orientări dogmatice, intolerante, fanatică și fundamentaliste, dar și înțelegeri sau abordări pragmatice, tolerante, liberale și cu deschidere către modernizarea și emanciparea omului, a lumii, în general. Asemenea orientări, dar cu înțelesuri și simboluri specifice, sunt prezente și în cadrul concepțiilor

sau atitudinilor politice. Pe acest plan, respectul pentru principiile umanismului, pentru ceea ce constituie larg recunoașterile "drepturi ale omului" presupune toleranță pentru oamenii cu idei politice diferite, ca unul din semnele de recunoaștere și cîmpurile de acțiune ale democrației și pluralismului.

Experiența social-istorică demonstrează astfel că interferența sau influența reciprocă dintre religie, politică și economie au generat o bogăție de relații, unele dintre ele strâns legate de viață, de realitate, altele întrând în sfera miturilor.

În analiza originalului gânditor și savant care este, pentru cultura universală, Mircea Eliade, mitul, indiferent de originea lui, dar mai cu seamă cel religios, îndeplinește funcția "de a releva modele și de a oferi astfel o semnificație atât lumii, cât și existenței omenești", rolul său în formarea omului fiind urias; "mulțumită mitului, ideile de realitate, de valoare, de trăsătură cu înțețul", lumea fiind "percepută drept un cosmos perfect articulat, inteligibil și semnificativ"⁵⁾.

Politologia poate găsi, în opera lui Mircea Eliade, ferile puncte de plecare pentru reflecții și analize, îndeosebi în ce privește raporturile dintre politică și religii.

Apărând și promovând valori aparent contradictorii, dar și complementare cum sunt: proprietatea și munca, inegalitatea naturală și egalitatea morală, disciplina și libertatea, familia și statul etc., doctrinele religioase, aflate sub influența politicii ori cele politice aflate sub influența religiilor, au evoluat de la excludere și izolare la compromis, consens și coabitare. Analiza văd în această căutare continuă a limbajului anumite trăsături comune vieții individuale și social-colective a oamenilor; catolicismul și ortodoxia, spre exemplu, acceptă și își proprie anumite idei sociale laice, respingându-le în același timp pe altele. Este o constatare a istoriei că de la enciclică papală "Rerum novarum" (1891) la "Quadragesimo anno" (1931), apoi la "Populorum progressio" (1967), s-a înțeles că societatea și omul căruia i se adresează religia sunt schimbate și în schimbare, intensificându-se participarea directă a individului, a grupurilor sociale la viața și activitatea social-politică.

O asemenea orientare nu putea să rămână fără urmări în privința proliferării doctrinelor politice influențate sau generate chiar de doctrinele religioase.

1) François Châtelet, Evelyne Pisier, *Concepțiile politice ale secolului XX*, Humanitas, 1994, p. 80.

2) Idem, p. 82.

3) Joseph Campbell, *Myths to Live By*, New York, 1972, Bantam Books.

4) Geert Hofstede, *Managementul structurilor multiculturale*, Ed. Economică, București, 1996, p. 157.

5) Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, 1978, p. 136.

Declinul economiei românești

(Continuare din pag. 1)

Desființarea principalelor structuri, sisteme și mecanisme economice, fără a fi înlocuite cu altele viabile, retrageră într-un ritm rapid, nejustificat a statului din economie, compromiterea autoritatii manageriale în cadrul firmelor și instituțiilor publice, degradarea zonelor de responsabilitate, ambiguitatea în constituirea și utilizarea rezervei valutare a statului, autorizarea unor importuri în neconcordanță cu interesele naționale în industrie, agricultură și în alte domenii și sfere ale activității economice, ruperea raportului între rezultatele obținute prin muncă și căștiguri și instalarea imaginii că se pot obține căștiguri facile peste noapte, prin speculații la limită sau în afara legii și altele, pe fondul pierderilor unor piețe externe importante, au degradat rapid și grav starea economicie.

Căderea catastrofală a producției este exprimată în faptul că producția industrială a înregistrat o reducere de 23,7% în 1990, de 22,8% în 1991 și de 21,9% în 1992, deci, practic, în acești 3 ani, s-a pierdut mai mult de jumătate din capacitatea de producție industrială a țării; productivitatea muncii în industrie a scăzut cu 19,4%, în 1990, cu 15%, în 1991 și 13,4%, în 1992, deci, aproape la jumătate; producția agricolă a scăzut cu 2,9% în 1990 și cu 13,3% în 1992, distrugându-se, în mare parte, baza tehnico-materială existentă.

Starea de ruină a economiei românești este demonstrată, între altele, de rata acumulării, a investițiilor nete, care s-a redus la cca 10% din PIB, față de 20/25% în țările dezvoltate. Prin părăsirea investițiilor brutal întrerupte - construcții de locuințe, capacitatea productivă, edificii științifice și culturale, obiective sociale, țara arată ca după un pustitor cutremur. Dezastru din politica investițională a creat mediul prielnic pentru apariția unei crize de durată a economiei, pentru apariția unui somaj de masă. Scăderea ratei investițiilor în proporție de 1/3 a afectat creșterea economică pe termen mediu și lung, a condus la pierderi din

PUNCTE DE VEDERE

Există alternative la extinderea NATO spre Est?

Prof.dr. CONSTANTIN VLAD

Există, și dacă da, ce alternative ar putea fi luate în considerare la o ipotecă renunțare la extinderea NATO spre Est? Desigur, astfel de alternative există.

Alături de o posibilă extindere a neutralității în Europa Centrală și de Răsărit, aş menționa, în acest sens, perspectiva dezvoltării și creșterii rolului Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, într-o conexiune și diviziune de atribuții cu Alianța Nord-Atlantică, cu Uniunea Europeană și Uniunea Europei Occidentale, conexiune și diviziune decurgând din vizionarea asupra evoluției Europei ca un continent care și întemeiază securitatea și stabilitatea pe parteneriat și cooperare. Personal, cred că dezvoltările pe care le-are cunoaște OSCE în ipostaza avută aici în vedere (renunțarea la extinderea NATO spre Est), precum și în orice alte impregări, ar trebui să aibă loc pe baza și în spiritul principiilor inscrise în Actul Final de la Helsinki și confirmate în toate documentele adoptate ulterior, inclusiv în cele de după anii 1989-1990. Aceasta ar presupune renunțarea la tentativele de a submina, mai ales, regula consensului care, laolaltă cu principiile ce constituie "Decalogul de la Helsinki", face din OSCE o structură autentică democratică, într-un sens complementar cu precupările și rolul Consiliului European, pentru că, în cazul său (al OSCE), democratismul este și trebuie să rămână întrinsec relațiilor dintre state. Într-adevăr, consensul în adoptarea deciziilor, având ca fundal principiile Actului Final, creează un cadru unic de manifestare democratică a statelor participante la OSCE în problemele continentalului și ale celor privitoare la respectele state, împrejurare cu o semnificație deosebită pentru țările mici și mijlocii.

Consider, totodată, că, în materie de securitate, integrarea țărilor central și est-europene în Uniunea Europei Occidentale se poate constitui într-o veritabilă alternativă la lărgirea NATO spre Est. Mă refer la o Uniune a Europei Occidentale grefată pe Uniunea Europeană, și anume pe o UE largă, deschisă potențial tuturor țărilor europene și gata să acorde statut de asociere unor țări neeuropene, dar legate prin interese statonice de o Europă unificată și stabilă. Desigur, o astfel de Uniune a Europei Occidentale s-ar dezvolta în condițiile menținerii NATO în configurația lui actuală și într-o strânsă legătură cu Alianța, aşa cum această legătură urmează a fi definită în perspectiva extinderii Uniunii Europene. Pe de altă parte, într-o asemenea vizionare, o Uniune a Europei Occidentale largă ar trebui să-și definească obiectivele, mijloacele și structurile într-o relație de complementaritate cu Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, care, la rândul ei, ar evoluă și în funcție de noul statut al UEO.

În legătură cu un astfel de rol al Uniunii Europei Occidentale în domeniul securității continentalului, este de subliniat că UEO se constituie chiar în prezent ca o structură de securitate a Uniunii Europene. În acest sens, este de reținut că Uniunea Europeană, ca atare, este deja larg recunoscută ca un factor unificator virtual al întregului continent, extinderea sa fiind considerată de mulți drept o condiție fundamentală pentru pacea și securitatea europeană. "Pentru mine, declară în acest sens cancelarul german Helmut Kohl, este absolut de neconceput ca granița germano-poloneză să rămână pe teritoriul lung frontieră estică a Uniunii Europene. Extinderea și profundarea simultană a Uniunii Europene sunt decisive pentru asigurarea păcii și garantarea libertății. În acest sens, problema unificării europene constituie o opțiune între război și pace în secolul viitor". Pe măsură ce Uniunea Europeană s-ar extinde, Uniunea Europei Occidentale, ca însăși, s-ar putea lărgi, ambele organizații tînzând să dobândească, într-un viitor greu de definit astăzi, anumite trăsături paneuropeene, probabil cu modificarea însăși a denumirii UEO, spre a reflecta noua sa configurație. Întrucât este de așteptat - și de dorit - ca renegocierea Tratatului de la Maastricht să nu rigideze relația dintre Uniunea Europeană și Uniunea Europei Occidentale, să nu pretindă unul și același statut pentru membrii UEO, indiferent că aceștia aparțin NATO sau provin din rândul statelor neutre sau, în prezent, asociate, există sansa ca viitoarea UEO să nu devină un bloc militaro-politic propriu-zis, să nu fie un fel de NATO pur european, ci o alianță sui generis de state care nu-și propun să se opună unui inamic anume, ci sunt hotărăte să promoveze o politică externă și de securitate comună, urmând să facă față unor sfidări militare care s-ar circumscrie doar propriului spațiu, în comun, în forme și prin mijloace ce vor fi

convenite. Cu alte cuvinte, configurația UEO, ca structură de securitate a Uniunii Europene și ca alianță în devenire, ar trebui să aibă o "geometrică variabilă", angajarea diferitelor țări membre în domeniul securității și apărării măsurând grade variate și îmbrăcând forme diverse.

Apoi, lucru fără îndoială esențial, dezvoltarea Uniunii Europene, cel puțin până în prezent, nici cea a UEO nu trezesc suspiciuni și nu întămpină opozitia Rusiei. Rusia însăși, în procesul reformelor, dorește să se apropie de UE, caută să se integreze treptat în aceasta, admiterea sa recentă în Consiliul European fiind o expresie a acestei tendințe.

Desigur, noul rol al Uniunii Europei Occidentale ar presupune un mare efort de reexaminare și regădire a ansamblului problemelor securității pe continent. De fapt, un astfel de efort se face deja, dacă avem în vedere ceea ce apare, în această privință, în lucrările de specialitate și în mass media. În contrast cu această efervescentă de căutări, decizia NATO de a se extinde spre Est - se conturează ca una din direcțiile fundamentale în care Occidentul concepe întărire securității și securitatea - apare unilaterală, săracă, îngustă și schematică, iar repetarea ei invariabilă și cu obstinație, aş spune obsesivă, nu poate decât să prejudecieze altor căutări pentru constituirea unei veritabile Arhitecturi de Securitate în Europa și să alimenteze suspiciuni în ceea ce privește adevăratele obiective și scopuri ale Occidentului în materie de securitate pe continent.

Există un astfel de sistem, care ar presupune integrarea ca membre atât în UE, cât și în UEO a țărilor din partea centrală și de sud-est a Europei, suficient pentru satisfacerea cerințelor de securitate ale țărilor menționate? Atât că eu pot să judec lucrurile, cred că da. În condițiile când aranjamentele de securitate ale acestor țări, concretizate în calitatea de membre ale UEO, n-ar fi îndreptate împotriva intereselor de securitate ale altor țări, inclusiv ale Rusiei; în condițiile când NATO s-ar menține așa cum este în prezent, ceea ce ar asigura prezența necesară a SUA în Europa (aceasta, alături de legăturile deja instituționale dintre SUA și Uniunea Europeană); în condițiile când OSCE ar deveni, efectiv, o organizație de securitate colectivă - în astfel de condiții consider că țările din centrul și sud-estul Europei - aflate în proces de integrare în Uniunea Europeană și într-o perspectivă, de dorit, apropiată, bucurându-se de calitatea de membre ale UEO - ar beneficia de un mediu european în care s-ar putea dezvolta la adăpost de amenințări cu forță la adresa securității și integrității lor teritoriale.

În rezumat, tocmai un astfel de sistem, extinderea Uniunii Europei Occidentale - care nu vizează numai centrul, ci și estul și sudul continentalului - s-ar putea dovedi o alternativă viabilă la lărgirea NATO prin extinderea către Est. Ea ar avea sansa să dezamorseze competiția pentru sfere de influență într-o întinsă parte a Europei, ar putea elibera, încă în faze incipiente, sindromul Est-Vest pe care a se naște în materie de securitate. Integrarea țărilor central și sud-est europeene în UE ar satisfacă necesitatea acestora de a se dezvolta ca țări europene, prin reînnodarea legăturilor tradiționale cu Europa de Vest, le-ar conecta la principalul centru de putere al continentalului, bazat pe principiile economiei de piață și valorile libertăților democratice. Apartenența lor la Uniunea Europeană ar elimina perspectiva ca aceste țări să rămână într-o "zonă gri", care nu numai că nu le-ar da asigurări de securitate, ci le-ar limita în mod semnificativ posibilitatea de a se manifesta ca subiecți activi în edificarea unei Europe unite, pașnice și stabile. În fine, apartenența acestor țări la UE și UEO, adică la organizații deschise spre cooperare cu Rusia, chiar integrării Rusiei în structurile lor, ar face posibilă dezvoltarea, între țările central și sud-est europene și Rusia, a unor relații bazate pe încredere mutuală, ceea ce ar facilita utilizarea marilor posibilități decurgând din complementaritatea economiilor țărilor respective cu cea rusă, precum și din proximitatea lor cu Federația Rusă.

Personal, consider că astfel de dezvoltări ar fi cele mai potrivite

pentru Europa, inclusiv pentru țările din partea ei centrală și de sud-est. Nu știu, însă, dacă dezvoltări ca cele evocate aici au sansa de a se dovedi realiste.

În lipsa lor și în condițiile menținerii opozitiei Rusiei față de extinderea NATO, s-ar putea că Occidentul să opteze pentru o formulă de mijloc: admiterea în Alianță doar a cătorva țări, Polonia, Cehia și Ungaria fiind cel mai adesea menționate în acest sens. O astfel de măsură ar fi motivată prin vizionarea lărgirii în etape a NATO, vizionă deja incorporată în preocupările privind extinderea Alianței, care, deocamdată, în termeni abstracti, nu anulează linia egalității de sanse acordată tuturor statelor candidate. În realitate, lărgirea în etape a Alianței oglindeste jocurile de interese regionale și de putere în însuși cadrul NATO. Nu e un secret pentru nimni, în această privință, că Germania acordă o atenție specială și un sprijin susținut integrării în NATO a statelor cu care se învecinează la răsărit, mai ales,

Polonia și Cehia, precum și a Ungariei. Să este în afară de orice îndoială că influența Germaniei reunificate în structurile europene și euro-atlantice este în creștere. Nu cred, însă, că se poate detecta un interes de aceeași anvergură și intensitate pentru admisarea în NATO, încă într-un prim eșalon, a statelor baltice, a altor țări central-europene, cum sunt România și Slovacia, precum și a țărilor din Europa de sud-est care și-au exprimat intenția de a dobândi calitatea de membre ale Alianței.

O astfel de "admitere selectivă" ar avea serioase consecințe pentru securitatea europeană, cu deosebire în anumite zone ale continentului. Ea n-ar pună capăt competiției Est-Vest pentru sfere de influență în chiar centrul Europei. Mai mult, potrivit unor aprecieri frecvent exprimate, această competiție se va întări, Rusia încercând într-o atare situație să exercite presiuni sporite asupra țărilor rămasă în afară Alianței spre a le determina să renunțe la opțiunea lor de integrare în NATO, intrucât ar interpreta atitudinea Alianței drept lipsă a unui interes real de integrare a statelor respective în spațiu și regimul de securitate NATO. În genere, crearea unei astfel de "zone cenzușii", a unui vacuum de securitate într-o parte a Europei care a făcut de atâtea ori obiectul împărțirilor și reîmpărțirilor teritoriale între puteri mai mari sau mai mici, ar trezi noi competiții. Cred că, într-o astfel de perspectivă, această parte din centrul și sud-estul european ar deveni punctul vulnerabil al întregului continent, un focal de tensiuni și conflicte care ar afecta stabilitatea și securitatea Europei în ansamblu. (Va urma)

- Modernizarea, în continuare, a sistemului românesc de educație și formare profesională, realizarea cordonanței între formele de învățământ și programele de studiu aplicate în România și cele din statele membre ale Uniunii Europene, ca premisă a participării României la viața europeană a valorificării profesionale.

- Stimularea, sprijinirea și dezvoltarea - în colaborare cu programele europene în domeniul - a întreprinderilor mici și mijlocii, care reprezintă un sector dinamic, în măsură să absoarbă o parte a forței de muncă și să valorifice capitalul privat românesc, să genereze noi resurse pentru dezvoltare.

"Spiritul de la Snagov" a fost un factor favorizant pentru întregul efort de integrare a națiunii noastre; el trebuie, după părerea noastră, folosit și aplicat aici, la Universitatea "Spiru Haret", în ce privește următoarele aspecte:

Primul: efortul de a situa orice problemă pe fundalul global al științei, lucru dificil, desigur. Cercetările de vîrf, că și eșecurile în cercetarea științifică au rolul lor important în elaborările strategice, ca și curențele în documentarea și informarea specialiștilor noștri. Fără specialiști care să urmărească, o perioadă îndelungată, mișcare ideilor și experiența istorică nu se pot realiza lucruri semnificative.

Al doilea: punerea în circuit a cercetării naționale, ca, de pildă, seria "Tezaur", peste 300 de volume ale cercetării, cu vocație strategică, din ultimi cinci ani; evitarea aroganței, alimentată de ignoranță; depășirea blocajului din societatea românească, izvorat din incomunicabilitatea de idei, ipoteze, din restricții mereu mai puternice, cu căi soluțiile parțiale sunt mai ingenioase, dar necomunicante între ele.

Al treilea: stimularea exprimării libere; societatea românească dispune de idei, studii, soluții, dar ceea ce îi lipsește sunt comunicabilitatea, incercarea de "asamblare". Soluțiile la problemele stringente trebuie identificate, mai întâi, în teorie, apoi confrontate ipotezele, în scopul de a identifica puncte slabe, locurile înguste și contradicțiile, independent de viitoarea posibilă desăurare a evenimentelor și, deci, separat de posibile greșeli de politică generală sau de politică economică. Asemenea erori, de regulă, aduc suferințe inutile cetățeanului și societății.

Al patrulea: concentrarea eforturilor pentru identificarea nodurilor de contradicții, datorate nu unor anomalii în gestionarea tranziției, ci rezultate din logica obiectivă a derulării acestia. O dată cu identificarea acestora, știința și practica, naționale și mondiale, oferă și soluții. Dar aceasta nu conduce și nici nu poate conduce la o uniformizare a liniilor politice, a platformelor electorale, ci, dimpotrivă, se constituie într-un izvor de fundamentare care alimentează diversificarea lor.

Al cincilea: în ideea de a situa fiecare problemă pe ecranul științei s-a continuat utilizarea unui asemenea ecran suficient de cuprinzător - sub raportul temporal și spațial - pentru a limita încarcătura emoțională de natură să deformeze conturul și conținutul real al procesului în cauză. S-a urmărit astfel aducerea fiecărei variante în discuție la forma ei rațională, în așa fel încât diferențele imperfecțiuni de construcție, adesea absolutizate, monopolizând prim-planurile în confruntările politice, să nu complice inutil clarificarea fondului proceselor studiate.

Al șaselea: modalitatea generală de abordare - în ansamblu și a fiecărei teme în parte - este aceea de a căuta și fixa mai bine trei puncte nodale: pornea, sosirea și modul de parcurgere a drumului dintre ele, cu variante alternative, de a evalua costurile, modurile de incompatibilitate, efectele scontate.

Ceastea sună și principalele cerințe metodologice care au caracterizat "spiritul de la Snagov", aplicate la scară globală și pe sectoare. Dar de-atunci a trecut un an și se pare că s-a uitat ceea ce s-a spus. Este nevoie de acțiuni și rezultate concrete.

La porțile Uniunii Europene Managementul integrării (III)

Prof. dr. EMIL MIHULEAC,
președintele Consiliului de Știință
a Managementului din cadrul
Fundației „România de Mâine“

Transpunerea în viață a Strategiei de aderare la U.E. impune o mai bună coordonare a eforturilor și o ordonare a măsurilor care urmează să fie adoptate. În acest sens, este necesar să admirăm abnegația, entuziasmul, dar și încrâncenarea cu care se desfășoară lupta pentru o școală românească de management. De altfel, Programul național de aderare, ca și anexele lui sunt un produs al civilizației românești, de natură întrinsec europeană.

Este necesar să meargă cu perseverență pe acest drum, din mai multe considerante. **Primul:** sunt lucrări începute de Comisia de elaborare a Strategiei, care și-a început activitatea, și care trebuie finanțate; în acest sens, un singur exemplu: inventarierea avuției naționale, cu cele trei variante (cea optimistă, în termen de trei ani, cea pessimistă, că o asemenea lucrare este imposibil de realizat, și varianta realistă - în 7-10 ani).

Al doilea considerent: există o inegalitate în gradul de finalizare a studiilor de fundamentare, în care total trebuie adus în concordanță cu exigentele formulate și criteriile stabile și care trebuie urmărită până la realizarea lor.

Crearea în România a unui mediu economic concurențial, conform cu legislația comunitară, care să permită accesul pe piețe, libertatea de alegere a utilizatorilor și consumatorilor, preventirea, împiedicarea restrângerilor sau denaturării concurenței și sanctiunea concurenței nelioale. Aceste exigențe trebuie să se aplique atât în sectorul public, cât și în cel privat, vizând în egală măsură protecția consumatorului.

- Promovarea, de către țara

noastră, a unei politici industriale articulate, convergente cu cea a U.E., axată pe avantaje și creșterea eficienței prin extinderea cooperării cu partenerii din U.E., instaurarea unui climat concurențial și a unui cadru juridic favorabil, în condițiile privatizării și ale modernizării și dezvoltării selective, urmărindu-se compatibilitatea calitativă și tehnologică cu industriile din țările comunitare, precum și asigurarea unui nivel ridicat al ocupării forței de muncă.

- Crearea condițiilor pentru ca agricultura românească - ramură strategică a dezvoltării economiei naționale - să devină un sector competitiv, capabil să se integreze avantajos în piața comunitară pentru asigurarea convergenței cu reglementările specifice politicii agricole comune în dinamica lor. Acest lucru presupune, între altele: încurajarea formelor de exploatații agricole performante; dezvoltarea și modernizarea căilor de distribuție, a marketingului și a managementului agricol; restructurarea producției agricole în funcție de condițiile specifice zonale și de evoluția pieței interne și externe.

- Garantarea liberei circulației a capitalurilor, care să încurajeze realizarea compatibilității legislației românești cu legislația comunitară, prezentată în Cartea Albă pentru domeniul circulației capitalurilor. Aceasta răspunde unei necesități esențiale pentru pregătirea României, în vederea aderării, restructurării industrii și a altor ramuri ale economiei, continuarea privatizării, inclusiv pentru folosirea rațională a resurselor naturale și punerea în valoare a potențialului material și uman al națiunii.

- Costul unui abonament trimestrial este de 3600 lei. Plata

abonamentelor se face prin mandat poștal sau dispozitie de plată pe adresa: Fundația „România de Mâine“, Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sectorul 4, București, Cont 451.00.972 - B.C.R. - S.M.B. Abonamente se pot face și prin oficile poștale din întreaga țară.

Revista „OPINIA NAȚIONALĂ“ se află înscrăsă în Catalogul de presă „ROD

CENTENAR JEAN PIAGET

Contribuția marelui psiholog la dezvoltarea științelor educației

Prof. NADIA FLOREA,
Cabinetul Interșcolar
de Asistență
Psihopedagogică,
Liceul Teoretic
"Spiru Haret",
București

Cel care a delimitat stadiile dezvoltării intelectuale a copilului și a pus bazele psihologiei genetice este psihologul elvețian JEAN PIAGET, de la căruia naștere au trecut o sută de ani.

Totalitatea studiilor și lucrărilor sale, unele realizate în colaborare cu Barbel Inhelder ("Psihologia copilului") și P. Fraisse ("Tratat de psihologie experimentală", 5 volume), reprezintă "încercarea cea mai sistematică, cea mai lucidă și mai solidă întreprinsă vreodată pentru studierea sufletului de copil" (E. Planchard, *Pedagogie scolară contemporană*, E.D.P.R.A., București, 1992, pag. 173). De asemenea, Encyclopédia BRITANNICA îl citează ca fiind primul psiholog care a realizat un studiu sistematic al procesului de înțelegere la copil.

Argumentele prin care JEAN PIAGET este considerat ca fiind figura proeminentă a secolului al XX-lea în dezvoltarea psihologiei se bazează atât pe valorificarea psihopedagogică a cercetărilor sale experimentale, cât și pe interdisciplinaritatea pusă la baza operaiei sale de factură psihologică: biologie, logică, filosofie, pedagogie. Dar, să urmărim câteva repere biografice, cu valoare explicativă, de altfel, asupra devenirii personalității sale complexe.

Jean Piaget s-a născut la 9 august 1896, la NEUCHATEL (Elveția).

A studiat zoologia și filosofia la Neuchatel, luându-și doctoratul în 1918, la 22 de ani. Curând, a devenit interesat de psihologie, combinând experiența sa din biologie cu interesul în epistemologie. Mai întâi, studiază la Zürich cu CARL GUSTAV YUNG și EUGEN BLEULER și apoi începe un studiu de doi ani la Universitatea Sorbona.

La Paris, Piaget a conceput și aplicat teste școlilor mici și mari și a devenit tot mai interesat de tipurile de greșeli pe care aceștia le făceau. Întrebările bine alese, concluziile atente l-au condus pe Piaget la explicarea mecanismelor și proceselor de judecată intelectuală și morală ale copilului de diferite vârste.

1921 este anul în care a început să publice rezultatele muncii sale. În același an, se întoarce în Elveția unde este numit director al Institutului "J.J. Rousseau" din Geneva.

Între anii 1926-1929 a fost profesor de filosofie la Universitatea din Neuchatel, iar din 1929 este profesor de psihologie copilului la Universitatea din

Geneva, unde rămâne până la moarte sa (17 septembrie 1980).

În 1955 înființează la Geneva CENTRUL INTERNAȚIONAL DE PSIHOLOGIE GENETICĂ, devenind director acestuia.

În mai mult de 50 de studii, tratate și lucrări din îndelungata sa carieră, Piaget a continuat să dezvolte tema descoperită la Paris: aceea că dezvoltarea intelectuală a copilului parurge mai multe stadii către maturitate. Meritul său este acela de a fi delimitat și denumit aceste stadii, ca și de a fi descris și relativat achizițiile fiecărui stadiu.

Optând pentru unitatea metodelor psihologice și logice de studiere a gândirii, Jean Piaget a inițiat cercetări de epistemologie genetică, disciplină care abordează problemele de gnoseologie (cunoaștere) prin studiul experimental al formării structurilor operatorii în cursul dezvoltării ontogenetice a gândirii copilului. El susține, deci, o epistemologie genetică, un orar stabilit de însăși natura dezvoltării capacitații de a gândi a subiectului pe baza a patru stadii: "Copilul actionează asemănător adultului, dar cu o mentalitate a cărei structură variază după stadiile dezvoltării" (J. Piaget, *Baze științifice pentru educația de măini*, în "Revista de pedagogie", 9-10/1972, pag. 136).

Concepția lui Piaget despre aceste stadii ale dezvoltării a cauzat o reevaluare a ideilor mai vechi despre copil, despre învățare, despre educație. Se apreciază, de altfel, că "delimitarea psihologică a stadiilor nu este decât una aproximativă, întrucât unele moduri de relaționare a copilului cu mediul său, pe care psihologul elvețian le consideră ca fiind specifice unui stadiu, se pot găsi, în anumite condiții de învățare, (subl. n.s.) în stadiul precedent" (I. Gh. Stanciu, *Istoria pedagogiei*, manual pentru clasa a XII-a, școli normale, EDPRA, București, 1994, pag. 165).

Eșențial pentru dezvoltarea ontogenetică nu este atât succesiunea formelor inteligenței, condiționată de factori biologici

sau sociali, cât faptul că ea este un proces psihobiologic de echilibru care tinde "spre o generalitate din ce în ce mai înaltă și spre un echilibru din ce în ce mai stabil".

Nuanțările și completările aduse valabilității și universalității stadiilor piagetiene și de cercetările de etnometodologie (Margaret Mead s.a.) nu fac decât să valorifice cercetările experimentale și teoria marelui psiholog elvețian, conferindu-le valoare universală.

Pe de altă parte, nu există manual, dicționar sau tratat de specialitate care să nu vehiculeze referiri la concepția sa psihologică, tocmai pentru că esența sa evoluționistă, structuralistă depășește psihologia funcționalistă a lui Ed. Claparede, teoriile gestaltiste bazate pe acțiune sau teoriile behavioriste ce accentuează variabilele interne.

Psihologia contemporană păstrează modelul explicativ adus inteligenței de Jean Piaget din perspectiva genetică. Astfel, inteligența ca aptitudine generală este o formă de adaptare optimă la situații noi, problematice. **Adaptarea** constă în echilibrarea dintre **asimilarea** informațională, pe baza schemelor operatorii și a experienței cognitive de care dispune subiectul, și **acomodarea** sau restrucțuirea impuse de noile informații ce nu se mai potrivesc vechilor scheme.

Teoria echilibrării progressive a asimilării și acomodării este de esență cognitivă; asimilarea și acomodarea sunt cei doi poli ai interacțiunii organism-mediu, a căror echilibrare este fundamentală pentru orice dezvoltare umană.

Nu trebuie uitată celebra dezbatere și confruntare dintre Jean Piaget și Noam Chomsky, renumit lingvist american, dispută cunoscută în lucrarea "Theories du langage, theories de l'apprentissage" (1979). Este vorba, în fond, de o dispută între două sisteme teoretice: epistemologia genetică, al cărei fondator este J. Piaget, și lingvistica generativă, al cărei fondator este Chomsky. Ambele se concentrează asupra structurii intelectului, a capacitații sale cognitive.

Paradigma chomskiană stipulează că ar exista o capacitate lingvistică genetic determinată, anteroară oricărora experiențe ale copilului, un fel de "organ mental" al limbajului, dat prin mecanisme genetice, prea puțin cunoscute până în prezent.

Piaget consideră că orice achiziție cognitivă, inclusiv limbajul, este produsul unei construcții progresive care pornește de la o stare mintală inițială, înăscătură, determinată genetic, care condiționează linile generale ale cunoașterii ulterioare și ale limbajului; intelectul omenește se elaboră continuu ca urmare a interacțiunii dintre factorii externi și cei interni: "Toate

conduitele comportă un aspect de ineitate (ereditate) și un aspect de asimilare (dobândire), dar nu se știe unde se află frontieră dintre ele".

Din perspectiva rolului educației, paradigma piagetiană afirmă și justifică încrederea în puterea educației.

Operele sale principale au cunoscut traduceri și în limba română: "Psihologia inteligenței" (1947, trad. rom. 1965), "Epistemologie genetică" (1-2 vol., 1950, trad. rom. 1973), "Tratat de psihologie experimentală" (5 vol., 1963-1965, în colaborare cu P. Fraisse), "Biologie și cunoaștere" (1967, trad. rom. 1971), "Înțelepciunea și iluziile filosofiei" (1968, trad. rom. 1970), "Structuralismul" (ed. III-a, 1968, trad. rom. 1973), "Tratat de logică operatorie" (1949, trad. rom. 1991).

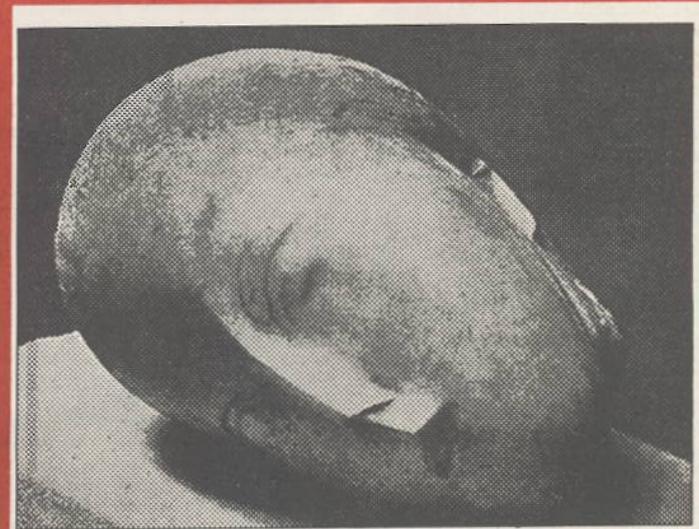
J. Piaget a scris, de altfel, și o serie de studii, abordând separat concepțiile copiilor despre timp, spațiu, cauzalitate, mișcare, viteză și despre lume în general: "Le langage et la pensée chez l'enfant" (1923), "Le jugement et le raisonnement chez l'enfant" (1925), "La représentation du monde chez l'enfant" (1926), "La genese de l'imitation chez l'enfant", "La causalité physique chez l'enfant", "Le développement des quantités chez l'enfant", "Le développement de la notion de temp chez l'enfant", "Les notions de mouvement et de vitesse chez l'enfant", "La représentation de l'espace chez

l'enfant", "La genese de l'idée de hasard chez l'enfant", "La formation du symbole chez l'enfant".

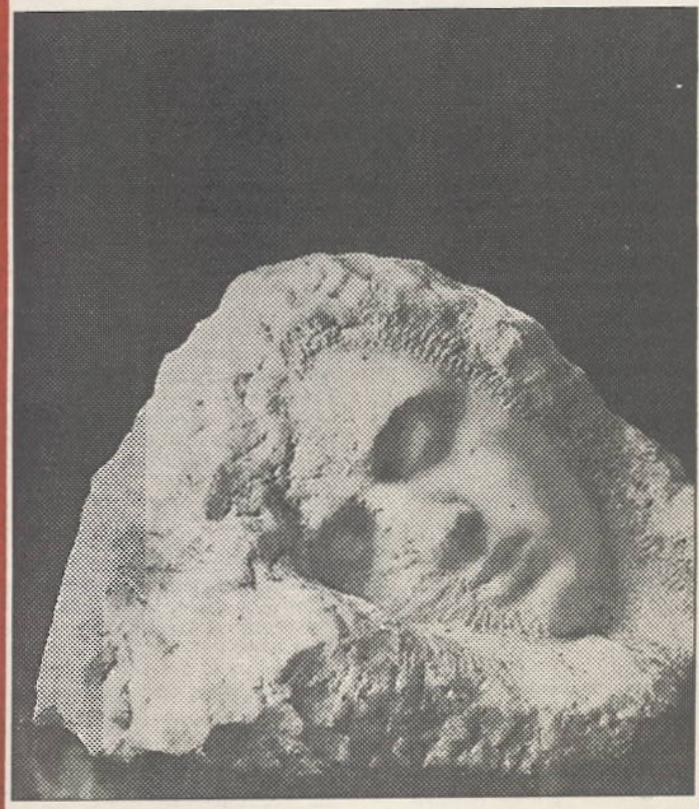
Cum mulți educatori se "lovesc" de nenumărate ori de greutăți provenite din faptul că un copil nu înțelege și nu poate să înțeleagă modurile adulțului de explicare și cunoaștere, valorificarea scrierilor lui J. Piaget este de un real folos.

Procedeele constructive evidențiate de acest mare teoretician sunt "rupte" din realitatea școlară, educativă. Piaget a ajuns la concluziile despre dezvoltarea copilului prin observații, anchete și converbiri cu mulți copii, printre care și ai săi. A formulat, pentru aceștia, întrebări ingenioase și importante despre problemele simple ce caracterizează o perioadă de vîrstă, pe care le-a valorificat apoi ca nișnii altul, analizând de fapt răspunsurile greșite ale copiilor. Astfel, și-a format o imagine despre felul lor de a vedea lumea, a elaborat o concepție psihologică genetică de dezvoltare stadală a gândirii copilului.

De o mare importanță pentru științele educației rămâne întreaga sa operă psihopedagogică, din care se degăză recomandarea ca învățătorul să nu devină un transmițător de informații, ci un ghid pentru descoperirea lumii de către copil.

C. Brâncuși: *Muza adormită* (1909). New York

C. Brâncuși: *Somnul* (1906). București